

ของเก่า (เรื่องเก่า) มีหลักฐานอ้างอิงแน่ชัด เล่าใหม่ คือ อธิบายจากหลักฐานอ้างอิงให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น เรื่องเก่าที่ข้าพเจ้าบันทึกไว้มากตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา เพื่อเอาไว้เป็นความรู้เฉพาะตัว บัดนี้ใกล้จะถึงแก่กรรมไม่วันใดก็วันหนึ่ง บันทึกที่มีค่าก็จะสูญเปล่าไปโดยไร้ประโยชน์ จึงคิดจะนำออกเผยแพร่ต่อไป คงจะมีประโยชน์บ้างตามสมควร

สามแสนหรือสามแสน คำว่าสามแสนเป็นชื่อตำบลเก่ามีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในปี พ.ศ.๒๓๕๐ สุนทรภู่ได้แต่งนิราศพระบาทกล่าวถึงสามแสนไว้ว่า

“ถึงสามแสนแจ้งความตามสำเนียง
ประชุมจุดพุกธูปในวารี
จึงสาปนามสามแสนเป็นชื่อคัจ
นี้หรือริจะมินำเป็นราชิน

เมื่อแรกเรียกสามแสนก็กรุงศรี
ไม่เคลื่อนที่ชลธารบาดลดิน
เออชาวกรุงกลับเรียกสามแสนสิ้น
แต่ชื่อถิ่นเจียวยังกลายเป็นหลายคำ”

(หนังสือถิ่นฐานบ้านช่อง อเนก นาวิกมูล หน้า ๖๗-๘)

สรรพนามคำแทนชื่อของสรรพสิ่งในโลกย่อมเปลี่ยนแปลง ผิดเพี้ยนไปตามกาลเวลาของธรรมชาติ (อนิจจัง) สมัยกรุงธนบุรีทหารไทยบังคับสะเกี่ยงเรือพม่าเรียกว่าบังยั้งเรือ ต่อมากลายเป็นบางยี่เรือ ทับตาแก่สำหรับเฝ้าไร่ กลายเป็น อ.ทับสะแก จว.ประจวบฯ ประเทศลาว เมืองช้างขวางกลายมาเป็นเมืองเชียงขวาง วัดช้างล้มกลายมาเป็นวัดช่องลม ทุ่งวัวลำพองกลายมาเป็นทุ่งหัวลำโพง นางจามเทวีถูกเชิญจากกรุงสุโขทัยไปครองนครทริภุญชัย ไปสร้างพระพุทธรูปไว้บนภูเขา ลูกหนึ่ง ไปบูชาเมื่อเกิดอาการหงอยเหงา เรียกชื่อตำบลนั้นว่าจามเหงา ต่อมากลายเป็นสามเงา อำเภอหนึ่งของ จว.ตาก (นิทานพื้นบ้าน ของ จว.ตาก)

“แสน” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ นิยามว่า “ตำแหน่งนายทหารครั้งโบราณทางภาคพายัพ, ลีบทึมน” เช่น แสนคำแมนในวรรณคดี เรื่องขุนช้างขุนแผน พระแสนท้อ่งฟ้า ประวัติศาสตร์ลานนาไทย พระเจ้าแสนภู ทรงสร้างเมืองเชียงแสน พระมหากษัตริย์ประเทศลาว พระยาสามแสนไทไตรภูวนาถาปีปัตติคัตตนาคนหุต (ประวัติศาสตร์ประเทศลาว ลีลา วีรวงศ์ ๒๕๓๕:๖๒) สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ ๒

พระเจ้าบรมโกศ (พ.ศ.๒๒๗๕-๒๓๐๐) ทรงซ่อมแซมพระพุทธรูป จว.สระบุรี พื้นปูลาดพื้นพระบาทด้วยจำนวนเงิน ๑ แสน (นิทานพื้นบ้านไทย วิจารณ์ ปัดตะวงค์ หน้า ๑๐) เพลงไทยชื่อแสนคำหนึ่ง ผู้แต่งเพลงนี้คือหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นอกจากนี้ยังมีสถานที่ ชื่อคน เช่นบางแสน, ทุ่งแสนตอ, ท้าวแสนปม กำแพงแสน ฯลฯ

เลขฝรั่ง หรือ เลขอาหรับ หรือเลขอินเดีย

เป็นที่รู้กันว่า ความรู้ต่างๆ ที่ได้จากอินเดีย ผ่านไปทางมุสลิมแล้วจึงไปถึงตะวันตก อย่างตัวเลขอารบิก คือตัวเลขที่เราใช้กันในปัจจุบัน ซึ่งบางคนเรียกว่าเลขฝรั่งที่เขียน 1 ถึง 0 นั้น ฝรั่งเรียกกันว่าเลขอารบิก เพราะเข้าใจว่าเป็นเลขอาหรับ แต่ตอนหลังฝรั่งจึงค้นพบว่าไม่ใช่ตัวเลขของอาหรับ แต่อาหรับนั้นรับมาจากอินเดียอีกที ก็เลยกลายเป็นว่าที่จริงเป็นเลขอินเดีย ตำราบางเล่มของฝรั่งปัจจุบันก็ไม่เรียกเลขอารบิกแล้ว แต่เรียกเป็นฮินดู - อารบิก นิวเมอรัล (Hindu Arabic Numerals) คือ เป็นตัวเลขอินเดีย-อาหรับ (หนังสือพุทธจักร ฉบับที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต หน้า ๒๗)

พระมหากษัตริย์พระองค์ใด ร.๕ หรือ ร.๖

ทรงพระราชนิพนธ์โคลงบทนี้

ฝูงชนกำเนิดคล้าย	คลังกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แพกบ้าง
ความรู้้อจเรียนทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระด้าง	อ่อนแก่ฤไหว

โคลงบทนี้มีผู้เข้าใจว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แท้จริงเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นิพนธ์พระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาดชिरาวัช เมื่อครั้งเสด็จประพาสประเทศอังกฤษใน พ.ศ.๒๔๕๐ (หนังสือพระราชดำริเกียรติกาล กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๒๖:๑๒๕)

สมเด็จพระยาหรือเจ้าพระยา สมัย

รัตนโกสินทร์ ร.๑ ทรงพระราชดำริว่าสมเด็จพระเจ้าตากสิน กรุงธนบุรี ยกเจ้านคร (นครศรีธรรมราช) ขึ้นเป็นเจ้าประเทศราชนั้นเป็นการเหลือเกินไป จึงโปรดให้ลดบรรดาศักดิ์ลงเป็นเจ้าพระยาและให้ลดตำแหน่งเสนาบดีเมืองนครลงเป็นกรมการการเมืองเหมือนหัวเมืองอื่นๆ (สารานุกรมฯ เล่ม ๑๕:๕๓๑๓)

การที่สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีทรงกระทำอะไรเกินๆ ไปนั้น คนก็ลดความเชื่อถือ และสงสัยต่อว่าทรงแต่งตั้งเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นสมเด็จพระยาหรือเจ้าพระยากันแน่ ข้อเท็จจริงในสารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่ม ๑๖:๑๐๐๗๘ ว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตอบปัญหาพระยาอินทรมนตรี ศรีจันทกุมาร (Francis H.Giles) เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๑ คำอธิบายฉบับเดียวกันกล่าวเพิ่มเติมโดยอ้างพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า พระเจ้ากรุงธนบุรี จึงทรงพระกรุณาโปรดขุนบำเหน็จเจ้าพระยาจักรี (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ตั้งให้เป็น

เจ้าพระยามีใช้สมเด็จพระยา “เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก พิฤกมทิมา ทุกนัศวรรระอาเตชนเรศราชสุริยวงศ์ องค์อัครมุสิกการ บวรรัตนนายก ณ กรุงเทพมหานคร บวรทวารดีศรีอยุธยา” แล้วพระราชทานพานทองเครื่องยศเหมือนอย่างต่างกรม ส่อให้เห็นว่าสมเด็จพระยาเป็นแต่คนเรียกกัน

ทุ่งวัลป่าพงหรือทุ่งหัวลำโพง หัวลำโพงแห่งนี้

เป็นท้องทุ่งเว้งว่างอุดมสมบูรณ์ไปด้วยหญ้าคานานาพันธุ์ บ้านเรือนแต่ละหลังห่างไกลกันชนิดดูแทบจะไม่ได้ยินเสียง ทุ่งหญ้ากว้างนี้ได้กลายมาเป็นที่พักเลี้ยงวัวก่อนที่จะต้อนไปขายยังโรงฆ่าสัตว์ อันบรรดาวัลเหล่านั้นเมื่อมารวมกันมากๆ ก็คงจะเหมือนกับคนเรา ความดีก็คะนองความชั่วก็ย่อมจะเกิดคือแผ่นดินโชนทะเลยานไปตามลำพัง คนก็เลยเรียกท้องทุ่งนี้ว่า “ทุ่งวัลป่าพง” ปากต่อปากที่เล่าขานเรียกกันไปหลายสำเนียงก็ย่อมเพี้ยนเป็นธรรมดา ดังนั้นทุ่งวัลป่าพงจึงกลายมาเป็นสำเนียงที่เรียกขานกันในปัจจุบันว่า “หัวลำโพง” (จากหนังสือลาวสยาม ๒๕๒๒)

อีกจำนวนหนึ่งคือ แล้วลงเรือมาขึ้นที่สมุทรปราการ ประทับรถไฟสายปากน้ำสมุทรปราการ (รถไฟสายนี้ได้เลิกกิจการแล้วเมื่อต้นปี ๒๕๐๓) มาถึงสตัดชั่นหัวลำโพง ปัจจุบันเรียกว่า “หัวลำโพง” (หนังสือประวัติของพลเรือเอกกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ รวบรวมโดยชัยมงคล อุดมทรัพย์ สำนักพิมพ์สันติธรรม ๒๒๖ ถนนตะนาว พระนคร พิมพ์เมื่อ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๔:๑๖๓)

วัดพันธุเชิงหรือวัดพนางเชิง วัดพันธุเชิง

เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ตำบลคลองสวนพลู ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านทิศตะวันออกในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดนี้เรียกกันเป็นหลายอย่าง คือ วัดพระนางเชิง วัดพระเจ้าพระนางเชิง วัดพระนางเอาเชิง วัดพนางเชิง และวัดพระเจ้าผนั่งเชิง ครั้นประกาศในรัชสมัยพระบาท

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.๔ เกี่ยวกับชื่อวัดนี้แล้ว เรื่องจึงยุติและที่ประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกานั้น ปรากฏในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ปีจอจุลศักราช ๑๒๓๖ ให้เรียกชื่อวัดนี้ว่า “พณางเชิง” มีหลักฐานดีกว่า คำอื่นเพราะแปลว่า “นั่งขัดสมาธิ” ดังข้อความตอนหนึ่งในหนังสือมหาชาติคำหลวง วรรณคดีสำคัญทางพระพุทธศาสนากัณฑ์ศพพร ตอนต้นของกัณฑ์กล่าวถึงพระพุทธเจ้าว่า “ปญฺญตฺตปวร พุทฺธสสเน นิสฺสิทฺธิ ธ จิงเสด็จพณางเซอง ดำเกิงเหนื่อรัตนาคณ์ อนนธ ลาดแลงามกว่าขึ้นแล” คำว่าพณางเชิง แปลว่า นั่งขัดสมาธิ พระพุทธรูปสำคัญของวัดนี้นั่งขัดสมาธิ เดิมชาวบ้านเรียกว่าพระเจ้าพณางเชิง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาเปิดทองและบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อปีชาล พ.ศ.๒๓๙๗ ได้ถวายพระนามใหม่ว่า พระพุทธไตรรัตนนายก (สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๒๐: ๑๒๖๔๕-๖)

สาแหรกในด้านลบ ด้านบวก

สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ นิยามว่า “เครื่องใส่ของสำหรับหิ้วหรือหาบ ปกติทำด้วยหวายหรือไม้ไผ่อ่อนจักเอาแต่ผิว ตอนบนทำเป็นหูสำหรับหิ้วหรือสอดไม้คาน ตอนล่างขัดเป็นสี่เหลี่ยมสำหรับวางกระจาด เป็นต้น”

แปดสาแหรก ข้าพเจ้าบันทึกจากสถานีวิทยุประเทศไทย เมื่อคืนวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๐ ในหัวข้อเรื่อง “ภาษาของเรา” บรรยายโดย ศ.จำนงค์ ทองประเสริฐ ใจความว่า สาแหรกมี ๑ คู่ คู่หนึ่งมี ๔ สาย หมายถึง บิดามารดาของปู่ ๒ ของย่า ๒=๔ บิดามารดาของตา ๒ ของยาย ๒=๔ รวม ๒ คู่ ๘ สาย

ประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่าบ้านเมืองถูกข้าศึกตีแตก พลเมืองรวบรวมของมีค่าใส่สาแหรกหาบหนีข้าศึก สาแหรกขาด เป็นที่มาของคำว่า **บ้านแตกสาแหรกขาด**

บิดามารดาของฝ่ายชายจะหาลูกสะใภ้ มีคำพังเพยว่า จะคู่ช้างให้ดูหาง จะดูนางให้ดูที่แม่ ถ้าจะให้แน่ต้องดูถึงปู่ย่าตายาย

ในคำบรรยายต่อไปว่า สาแหรกในด้านลบ มองโลกในแง่ร้าย ไม่มีสัมมาวาจาพูดเห็นแบบแถมแถม ประชด “ผู้ดีแปดสาแหรก” สาแหรกในด้านบวก ดังภาษาบาลีว่า “สัสฺสุทฺทคฺคณิก (๘)” สืบสายตระกูลอันบริสุทธิ์ทางปู่ย่า ตายาย

บิดามารดาจูงมือนาค หรือนาคจูงมือบิดามารดาเข้าอุโบสถ

ข้าพเจ้าเคยพบเห็นทั้งสองอย่าง แสดงว่าไม่ทราบระเบียบปฏิบัติที่ถูกต้อง หนังสือของสมเด็จพระวันรัตเขมจารี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร เขียนไว้ว่า “...เวลาเข้าอุโบสถบิดามารดาต้องจูงมือนาค มารดาอยู่ทางขวา บิดาอยู่ทางซ้าย เอานาคไปถวายพระสงฆ์ ไม่ใช่เนาคจูงมือบิดามารดาไปสวรรค์นิพพานตามที่บางคนเข้าใจนั้นดอง” ตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา หึงษ์ซ้ายชายขวา ตามพระวินัยบัญญัติและวรรณกรรมพุทธยกย่องมารดามากกว่าบิดา

ในพระวินัย คู่สวดถามอันตรายิกกรรมต่อเนาค “อะนุญญาสิ มาตาปิตุหิ” มารดาบิดาอนุญาตแล้วหรือ ในมงคลสูตร มาตาปิตุอุปัฏฐานัง ฯลฯ การปฏิบัติมารดาบิดา

ในพุทธศาสนสุภาษิต พุรุมมาติ มาตาปิโตร มารดาบิดาเป็นพรหม (ของบุตร)

พระสารีบุตร บุตรของนางสารี พระมหาโมคคัลลานะ บุตรของนางโมคคัลลีย์ ทั้งสองท่านเอาชื่อมารดาไปตั้งชื่อตัว

ในกรณีชื่อเขียนของพระคุณสมเด็จพระเจ้า เอามารดาไปอยู่ทางขวาของนาคบิดาอยู่ทางซ้าย คงหมายถึง มารดาอยู่ทางพระหัตถ์เบื้องซ้ายของพระพุทธรูป บิดาอยู่ทางซ้ายนาค ไปตรงกับพระหัตถ์เบื้องขวาของพระพุทธรูป หึงษ์ซ้ายชายขวา บางกรณีคงจะใช้ต่างกัน ให้ยึดถือชื่อเขียนของพระคุณสมเด็จพระเจ้า ถูกต้องไม่มีข้อโต้แย้ง